

Close to Home

Ko e louhi'i nima vave 'o 'Auntie' Faith 'i he 'ene nití

Ko Faith mo e taha 'o 'ene ngaahi kofukofu ki he tipota vai mafaná na'e niti-nimá.

'I he fa'ahita'u momoko kotoa pē, 'oku ongo'i māfana 'aupito ai 'a e fānau ako 'i he ngaahi 'apiako lautohi 'i Motueka, mālō mo e ngaahi niti vave 'a Faith.

Ko e tokotaha nofo totongi 'a e Kāinga Ora, 'a ia 'oku 'iloa ko 'Auntie Faith' ki he fānau 'okú ne niti ma'a kinautolú, kuó ne foaki atu ma'u pē ha ngaahi silipa mo e ngaahi kofu-nima māfana faka'ofa'ofa kuo tuitui ki he ngaahi 'apiako 'i Motueka 'i ha ngaahi ta'u lahi.

"Ko e taumu'á ke māfana e va'e 'a e ki'i leka kotoa pē 'i loki ako koe'uhí 'oku nau tui silipa 'i he loki akó," ko e fakamatala ia 'a Faith.

"'Okú ou telefoni holo ki he ngaahi 'apiakó 'i Ma'asi ke vakai pe 'oku nau fiema'u ha me'a. 'Okú ou kaungā fakahoko ia mo hoku 'ofefiné mo ha kaungāme'a 'e toko ua pe tolu pea 'oku ou kole ange ki he ngaahi 'apiakó ke faka'ilonga'i mai 'a e fōtunga 'o e va'e 'o e fānau ke u lava 'o 'ilo'i 'a e me'a 'oku fiema'ú. 'Okú ou toe ma'u mai foki ha faka'ilonga 'o e nima e fānau ki he ngaahi kofu-nima māfaná. 'Okú ou lava 'o ngaohi ha hoa'i silipa 'e ua 'i he efiafi 'e taha," ko e lea ia 'a Faith.

Ko e ta'u eni 'e 80 nai 'a e niti 'a Faith pea 'okú ne ma'u ha ngaahi manatu lahi ki he tafa'aki mahu'inga 'oku fakahoko 'e he me'a fakamānako ko eni 'i he 'ene mo'ui.

"Na'a ku ako ke niti 'i he 'eku ta'u nimá. Ko e lolotonga ia 'a e ta'u pea na'a ku nofo mo 'eku fa'e'e fakataha mo ha fefine lolotonga na'e 'i muli ai

'eku Tama'i. Na'a ne ako'i au 'i he nití, neongo na'e toe poto pe foki 'eku Fa'e'e ai. Na'a ku ako 'i Addington 'i Christchurch pea na'a ku 'alu ma'u pē mo 'eku fa'e'e 'o fakatau ha ngaahi takainga filo niti. Na'a ku ta'u 10 'i he taimi na'a ku niti ai 'eku fuofua falaní."

Ko e fuoloa ta'u 'a e manako 'a Faith 'i he tuitui kuo hoko ai 'o ne kau atu ki he ngaahi fe'auhi niti fakakolo mo foaki atu ai ha ngaahi koloa ki he kakai tokolahi 'oku nau fiema'u iá 'i he faai mai 'a e ngaahi ta'u. 'I he ta'u 'e 10 na'a ne hoko ai ko e sea 'o e Operation Cover Up, 'a ia 'oku nau 'ave atu ha ngaahi koniteina uta 'oku fonu 'i he ngaahi vala niti mo e ngaahi me'ava'inga kuo foaki ki 'lulope Hahake 'i he ta'u kotoa pē.

"Na'a ku fa'a tñaki kotoa 'a e ngaahi me'a pea na'e 'ave atu ia ki Christchurch pea mei ai ki 'lulope. Na'a mau ngaohi ha ngaahi kafu 'e 300 nai. Na'e fola 'a e ngaahi kongokonga toka tuitui lahi 'i he faliki 'o hoku lotofalé ki mu'a ke mau tuitui' kinautolú," ko e lea ia 'a Faith.

"Na'a mau ma'u mai ha vitiō 'o hono ma'u atu 'e he fānau 'a e ngaahi tamapua na'e niti-nimá, pea mo e fiefia 'i honau ngaahi fofongá! Na'a ku fiefia 'aupito 'i hono fakahoko 'a e ngāue ko iá."

HOKO ATU 'I HE PEESI 02

Tu'unga 'o e mo'ui mo e mo'ui lelei ma'a u mo ho kainga lolotonga 'a e fa'ahita'u momoko

Teuteu ki he fa'ahita'u momoko, malu'i koe mo ho famili, kole pea ngaue vave leva kapau te ke puke.

Ke **mateuteu atu ki hení**, ko hono ma'u ko ia 'o e huhu malu'i ki he flu 'a hotau fuofua laine malu'i. 'Oku ta'etotongi 'eni ma'a kinautolu 'oku ngalingali te nau puke lahi – kau ai 'a e tokotaha kotoa pe 'oku ta'u 65 pe motu'a ange ai. Vakai ki he **bookmyvaccine.health.nz** pe telefoni ki he 0800 28 29 26.

Malu'i koe mo e ni'hi kehe 'aki ha'o nofo pe 'i 'api kapau 'oku ke puke, pea fakamama'o mei he fanau iiki, kakai feitama mo kinautolu 'oku ta'u 65 mo motu'a ange. Tui ha me'a 'ufi'ufi ki he ihu mo e ngutu 'i he taimi 'oku ke 'i he ngaahi feitu'u ko ia 'oku 'ata ki he kakai, tautautefito 'i ha feitu'u 'oku tokolahi, pea fakahoko hao sivi 'o ngaue'aki 'a e me'asivi RAT kapau 'oku 'i ai hao ngaahi faka'ilonga ki he COVID-19.

Kole pea ngaue tomu'a ki ai kapau 'oku ke puke pe ko ha taha 'oku ke 'ilo'i – ko e lahi taha 'o e ngaahi mahaki 'i he fa'ahita'u momoko 'e lava ke mapule'i pe ia 'i 'api. Kapau 'oku ke fiema'u ha fale'i, fetu'utaki ki ho'o kautaha fakahoko ngaue ki he mo'ui lelei, toketaa pe telefoni ta'etotongi ki he Healthline (Laine telefoni ki he mo'ui lelei) – **0800 611 116** 'i ha fa'ahinga taimi pe houa 'e 24/aho 'e 7, 'o ta'etotongi. Te ke lava foki 'o talanoa ki ho'omou tokotaha hu'ivai (pharmacist) 'i homou feitu'u pe 'alu ki ha Kiliniki Faito'o Fakavavevave (Urgent Care Clinic). Telefoni ki he 111 'i ha me'a fakatu'upake.

Vakai 'i 'a e **Healthpoint** ki he fakaikiiki 'o e ngaahi sevesi ko 'eni.

'Oku kau 'i he ngaahi me'a kehe 'oku fa'a fai ki ai 'a e hoha'a ki he mo'ui lelei 'a e hokohoko atu 'a e ala matu'utamaki mei he COVID-19, tale loloa, mofi hui, mahaki helá mo e miselé kapau 'oku 'ikai hao malu'i mei ai – vakai ki he **info.health.nz/immunisations** ki ha fale'i pe talanoa ki ho'o kautaha ngaue ki he mo'ui lelei.

Ki ha fakamatala lahi ange, vakai ki he **info.health.nz**. Kapau 'oku ke ngaue'aki 'a e telefoni to'oto'o 'a e kautaha Spark, Skinny, One NZ, 2degrees, Warehouse, Slingshot pe Orcon, vakai ki he **zero.govt.nz** ke lava 'o hu ki ai 'o 'ikai ha totongi ki he 'initaneti.

Tokanga'i ho'o fanga monumanu tauhi 'i he kamata ha'u 'a e momokó

'Oku tau sai'ia kotoa ke tau teunga māfana mo nofo māfana 'i he taimi 'oku hoko mai ai 'a e fa'ahita'u momokó mo 'uho'uhá, pea 'oku tatau pē mo 'eni ki he'etau fanga monumanu tauhi. 'E fiefia mo mo'ui lelei 'a ho'o fanga monumanu tauhi 'i he fa'ahita'u momokó 'o fou 'i he ngaahi tokoni mahu'inga ko 'eni:

Nofo'angá mo e māfaná

Kapau 'oku ke ongo'i mokosia, 'oku ngalingali 'oku ongo'i pehē foki mo ho'o fanga monumanu tauhi. Malu'i kinautolu me'i he kovi 'a e 'eá 'aki hono 'omi kinautolu ki fale 'i he taimi te ke lava ai 'eni. Kapau 'oku nofo 'a ho'o monumanu tauhi 'i tu'a, fakapapau'i 'okú ne ma'u ha nofo'anga 'oku māfaná, 'aofi māfana lelei, pea malu me'i he vai mo e havili.

Me'akai mo e vai

'Oku si'isi'i ange ke 'alu 'a e fanga monumanu ki tu'a 'i he taimi momokó, ko ia 'e lava ke lelei hano faka'aonga'i 'o e ngaahi me'ava'ingá mo e fafanga'anga fakatupu fifili (puzzle feeder) 'i he taimi ma'u me'atokoni ki he'enu mo'ui lelei faka'atamai mo fakaesinó. Ko ha fakakaukau lelei foki ia ke vakai'i 'a e poulu vai 'i tu'a 'i he 'aho takitaha ke fakapapau'i 'oku te'eki ai ke nau poloka, pe momosi ha 'aisi kapau 'oku 'i ai.

Fakamālohisino 'i ha founga malu

'Oku manako 'etau fanga kulí 'i he'enu lue fakamālohisinó, 'o a'u ai pē ki he taimi 'oku momoko pe 'uho'uha ai. Feinga ke hokohoko atu 'a e fakamālohisino 'i tu'a 'i he 'aho takitaha ke tauhi kinautolu ke nau mo'ui lelei mo fakamāsila'i honau 'atamai. 'Oku faingofua ange 'a e sio 'o 'ilo'i 'a e fanga monumanu tauhi 'i ha'anau tui ha maea taki (leads) mo ha leta nono'o (harness) 'oku lanu mata'ā'a ke tapa mei ai 'a e maamá (reflective) 'i he ngaahi taimi pongipongi pe efiafi 'oku fakapōpō'ulí.

Kuo pau ke fakakau 'i he ngaahi palani ki he ngaahi me'a fakatu'upake'e 'a e mēmipa kotoa 'o e 'apí, pea 'oku kau 'i heni 'a ho'omou fanga monumanu.

Vakai ki he spca.nz ki ha ngaahi fakakaukau ke tokoni ki he fa'ahita'u momokó.

'Ai ke hoko 'a e taimi mohe kotoa pē ko ha mohe 'oku malu mo hao ki ho'o pēpē

'Oku 'i ai ha sitepu 'e fā ke fakapapau'i 'oku ma'u 'e ho'o pēpē ha mohe 'oku malu mo hao – pea 'oku nau sipela'i 'a e fo'i lea ko e PEPE:

- P** **Place (Fakatokoto)** 'a pēpē 'i hono mohenga pēpē pē 'o'ona, 'i he loki tatau pē 'okú ke 'i ai
- E** **Eliminate (Ta'ofi)** 'a e ifi tapaka 'i he lolotonga 'o e feitamá pea malu'i 'a ho'o pēpē me'i he 'ahu'i tapaká
- P** **Position (Fakatokoto)** 'o fakafo'ohake 'a pēpē pea faka'ata'atā hono matá me'i he kafú
- E** **Encourage (Faka'ai'ai)** mo poupou'i 'a e fakahuhú pea mo fakaalaala hono alasi 'o e pēpē

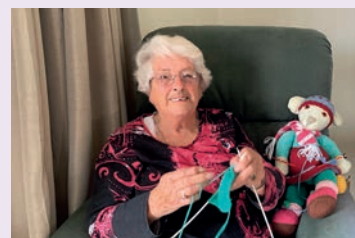
Kapau 'okú ke fili ke mo mohe fakataha mo ho'o pēpē, tauhi ia ke ne malu mo hao 'aki hono fakamohe ia ofi atu kiate koe 'i hono mohenga pēpē pē 'o 'ona – 'i ha wahakura pe Pēpi Pod® pe mohenga tatau mo ia.

Ke ma'u ha fakamatala lahi ange mo ha tokoni fekau'aki mo e mohe malu mo hao telefoni ta'etotongi ki he PlunketLine houa 'e 24/aho 'e 7 'i he 0800 933 922 pe 'a'ahi ki he plunket.org.nz

HOKO ATU ME'I HE TAKAFÍ (COVER)

Ko e louhi'i nima vave 'o 'Auntie' Faith 'i he 'ene niti

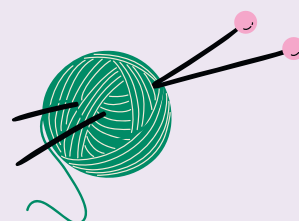

Na'e 'ohake 'e Faith mo hono husepānití ha fānau 'e toko fā 'i ha 'api Kāinga Ora 'i Motueka, 'a ia na'e nofo ai 'i he ta'u 'e 36.

'I 'Aokosi 'o e ta'u kuo 'osí, 'i he lalahi hake 'a e fānau mo e fāmií, na'e taimi leva ke ne hiki atu ki ha feitu'u na'e fe'unga ange ki he'ene ngaahi fiema'ú.

Ko e tu'u loto-kolo ko ia hono 'apí na'e 'uhinga ia 'okú ne ofi ai ki he misiume Motueka District Museum mo e Motueka Red Cross Shop, 'a ia 'oku ne foaki 'ofa ki ai hono taimí.

"I he'ene 'alomālié, 'oku ou lava pē 'o lue ki he misiumé mo e Red Cross. Kuó u ngāue 'ofa ma'á e Red Cross 'i ha ta'u 'e 32. Na'e 'ikai ke u sai'ia ke u nofo noa'ia," ko e lea ia 'a Faith.

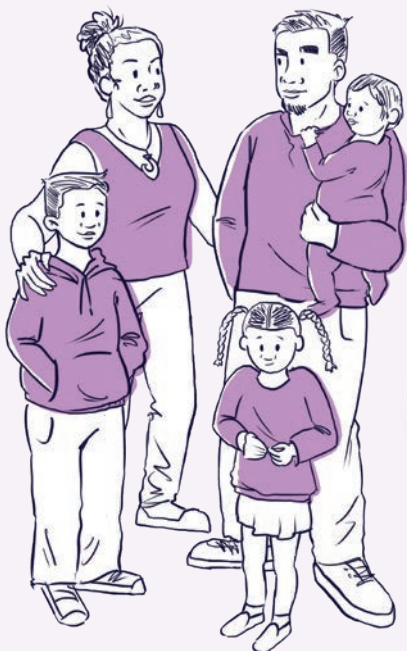

Faka'ehi'ehi meí he mofi huí (rheumatic fever)

Ko e taimi 'eni 'o e ta'ú 'oku angamaheni ai 'a e tō 'a e ngaahi mahaki 'i he momokó, flu mo e mamahi 'a e fo'i mongá 'i he komiunitií. Ka na'á ke 'ilo'i nai ko e taimi 'e ni'ihí 'oku lava ke fakatupunga 'e he mamahi 'o e fo'i mongá 'a e mofi huí (rheumatic fever)?

Fekau'aki mo e mofi huí

- Ko e mofi huí ko ha mahaki ia 'oku fakatupunga 'e ha mahaki'ia 'o e fo'i mongá ko e Group A Streptococcal (GAS, 'oku toe 'iloa ko e Strep A) pea ko hono faito'o 'o e ngaahi mahaki'ia 'o e fo'i mongá Strep A 'a e founa lelei taha ki hono fakasi'isi'i 'aki 'a e tu'u laveangofua 'a ha tokotaha ke ma'u 'a e mofi huí. Neongo ia, 'oku 'ikai ko e tokotaha kotoa pē 'oku mo'ua 'i he mofi huí 'oku ne ma'u ha lēkooti 'o e mamahi'ia 'o e fo'i mongá.
- Ko e fānau mo e to'utupu tokolahi 'oku nau mo'ua 'i he mofi huí 'oku kamata ke mamahi honau ngaahi hokotanga huí, 'o nau toketu pe faingata'a 'enau lué koe'uhí ko e mamahi'ia.

- 'Oku toe 'i ai foki 'a e ngaahi faka'ilonga 'o e mofi huí 'oku 'ikai fa'a angamaheni hangē ko e ngaahi tahamuhamu 'oku ngali kehe (ko ha mahaki 'oku ui ko e Sydenham's chorea), veveli 'o e kilí mo e mofi.
- Kapau 'oku ma'u 'a e ngaahi faka'ilonga ko 'ení, 'oku totonu ke ma'u 'e he fāmilí ha tokoni fakafaito'o 'i he vave tahá.

Ko e faka'ehi'ehi mei he mofi huí

- Vakai'i 'i he vave tahá 'a e taimi 'oku mamahi ai 'a e fo'i mongá ke faka'ehi'ehi ai mei ha fakalalahi 'a e ngaahi mahaki'ia 'o e fo'i mongá Strep A 'o hoko atu ki he mofi huí.
- Ko e hoko ko ia ki he fānau mo e to'utupu Māori mo e Pasifika kotoa 'oku ta'u 14-19 'a e mamahi'ia 'o e fo'i mongá 'oku fiema'u ke vakai'i leva ia 'i he vave taha 'e ala lavá.
- 'Oku lahi 'a e ngaahi feitu'u te ke lava 'o vakai'i fakafaito'o ai ha mamahi 'o e fo'i mongá:
 - Te ke lava 'o 'alu ki ho'o toketaá pe neesi. 'E ala fiema'u ia ke ke totongi; 'uluaki telefoni atu 'o vakai'i 'eni.
 - Fetu'utaki ki ho'omou fale talavai fakakoló ke 'ilo'i pe 'oku nau fakahoko 'a hono sivi 'o e mamahi 'a e fo'i mongá.
 - Fetu'utaki ki he 'apiako 'o ho'o tamá ke 'ilo'i pe 'oku 'i ai ha'anau polokalama ta'etotongi ki hono vakai'i 'o e mamahi 'a e fo'i mongá.
- Kapau 'e sivi 'o 'ilo 'oku mahaki'ia 'o e fo'i mongá 'i he Strep A, 'e 'oatu leva 'e he toketaá ha ngaahi 'enitipaiōtiki ke ta'ofi 'aki 'a e mofi huí pea 'oku fiema'u ke fakahoko kakato 'a hono folo 'aho 'e 10 ko ia 'a e ngaahi 'enitipaiōtiki, neongo kapau te ke 'osi ongo'i sai.

Kapau te ke fiema'u ha fale'i fakafaito'o ta'etotongi pe 'i ai ha ngaahi hoha'a fakavavevave, fetu'utaki ki he Healthline 'i he 0800 611 116.

Ki ha fakamatala lahi ange fekau'aki mo e mofi huí hulu'i eni

*Hulu'i
(scan) au*

Kapau 'oku 'i ai ha ngaahi faka'ilonga 'o e mofi huí 'i ho'o tamá, 'ave ia ki ha toketā pe neesi ke vakai'i.

'Oku angamaheni ke kamata 'a e mofi huí

'i he uike 'e 1-5

hili 'a e puke 'a ho'o tamá 'i he strep throat.